

ქართლის სამეფო და რომის იმპერია - პირველი ნაბიჯები ევროპისკენ

მამუკა ცუხიშვილი (მონაზონი იოანე)

საქართველოს საპატრიარქოს სოფლების ისტორიის შემსწავლელი
სამეცნიერო ცენტრის ხელმძღვანელი

აბსტრაქტი

ქართლის სამეფოსა და რომის იმპერიის დამოკიდებულება ჩანასახიდან დიდი ყურადღების ცენტრში მოექცა. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ადრეული საუკუნეების ქართველ ისტორიკოსთა ცნობები, თუმცა უცხოელ მკვლევართა და მათთან შეფასება არანაკლებ საინტერესოდ იკითხება. ეს კი ნიშნავს იმას, რომ ქართლი არ იყო ჩვეულებრივი და უბრალო სახელმწიფო. ქვეყნის მმართველები მაშინდელ მსოფლიოში საკმაოდ დიდი გავლენით სარგებლობდნენ, რის ნათელ დადასტურებად უნდა ჩაითვალოს ფარსმან ქველის ურთიერთობა რომის იმპერატორებთან, რაც ასევე ნიშნავს ქართლის ევროპულ არჩევანს, რომელიც განმსაზღვრელი აღმოჩნდა მომდევნო წლების ქართლის და შემდგომ ერთიანი საქართველოსთვის.

ქართლსა და რომს შორის არსებული დაპირისპირებისა თუ კეთილმეზობლური ურთიერთობების შესახებ ცნობები შეიძლება იყოს მრავალგვარი, მაგრამ ჩვენ ვთვლით, რომ უმთავრესი მაინც იყო კულტურულ-რელიგიური ფენომენი, მეტადრე ქრისტიანული მსოფლგაგების რაობა, რომელმაც ასახვა ჰპოვა სწორედ I-IV საუკუნეებში, რაც დაგვირგვინდა კიდევაც ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად აღიარების ისტორიული აქტით.

ნაშრომში მოკლედ განხილულია ის აქტუალური საკითხები, რომელიც შეეხება ახ. წ. აღ-ის ქართლის ევროპულ ოჯახში დამკვიდრებას.

საკვანძო სიტყვები: ქართლის სამეფო, რომის იმპერია, ფარსმან ქველი, კონსტანტინე დიდი, ქრისტიანობა, გზა ევროპისკენ.

THE KINGDOM OF KARTLI AND THE ROMAN EMPIRE - THE FIRST STEPS TOWARDS EUROPE

Mamuka Tsukhishvili (Nun Ioane)

Researcher of the history of the villages
of the Patriarchate of Georgia
Head of the Scientific Center

ABSTRACT

The relationship between the Kingdom of Kartli and the Roman Empire has been in the center of attention since its inception. The reports of Georgian historians of the early centuries are especially important, although the assessment of foreign researchers and chroniclers is no less interesting to read. This means that Kartli

was not an ordinary and simple state. The rulers of the country enjoyed a considerable influence in the world at that time, which is a clear confirmation of Farsman Kveli's relationship with the Roman emperors, which also means the European choice of Kartli, which turned out to be decisive for Kartli in the following years and for unified Georgia.

There can be many reports about the conflict between Kartli and Rome or good neighborly relations, but we believe that the most important was a cultural-religious phenomenon, the existence of a Christian worldview, which found its reflection in the 1st-4th centuries, which was crowned with the historical recognition of Christianity as the state religion.

Key words: Kingdom of Kartli, Roman Empire, Farsman Kveli, Constantine the Great, Christianity, road to Europe.

ძირითადი ტექსტი

რომის იმპერატორ ადრიანეს (117-138 წწ.) ბიოგრაფები დეტალურად აღწერენ ქართლთან რომის დაძაბულ ურთიერთობაზე. მათი მონათხრობიდან ჩანს, რომ მეფე ფარსმან II საკმაოდ ძლიერი იყო და იგი რომისაგან გარკვეულ დამოუკიდებლობას კი ღებულობდა. იმპერატორ ანტონინუს პიუსის (138-161) დროს კი ურთიერთობა რომსა და ქართლს შორის გაუმჯობესდა. ფარსმან II ჩავიდა რომში, სადაც მას დიდი შეხვედრა მოუწყვეს და პატივისცემის ნიშნად ცენტრალურ მოედანზე დაუდგეს ცხენზე ამხედრებული მეფის ქანდაკება.

ქართული წყაროს ცნობებთან შედარებით განსხვავებულ სურათს გვიხატავენ რომაელი ისტორიკოსები (დიონ კასიოსი, ელიუს სპარტიანე). მათი აზრით ფარსმან II-ის მთავარი მოწინააღმდეგე სპარსეთი კი არ იყო, არამედ რომის იმპერია. უცხოელ ავტორთა ცნობებით ისიც ირკვევა, რომ ამ დროს ქართლის სამეფოს საზღვრები სამხრეთით და სამხრეთ-დასავლეთით განივრცო. ერთი რამ საერთო აქვთ ქართულ და რომაულ წყაროებს - ორივე შემთხვევაში, ფარსმან ქველის პერიოდის ქართლის სამეფო რეგიონში ძლიერ პოლიტიკურ ერთეულს წარმოადგენდა, რომელსაც ანგარიშს უწევდა როგორც რომის იმპერია, ასევე პართიის სახელმწიფო.

დაახლოებით 130 წლისთვის რომის იმპერატორ ადრიანეს აღმოსავლეთში ყოფნის დროს მან ქართლის მეფეს ელჩები გაუგზავნა, ძვირფასი ძღვენი აახლა და მასთან გამოცხადება სთხოვა. რო-

მაელი ისტორიკოსის თქმით, იმპერატორს ფარსმანისთვის მრავალ საჩუქართან ერთად საბრძოლო სპილო და ორმოცდაათკაციანი კოჰორტა მიუერთმევია. ქართლის მეფემაც, საპასუხოდ, მდიდარი ძღვენით გაისტუმრა ელჩები, მაგრამ იმპერატორის მთავარი მოთხოვნა უყურადღებოდ დატოვა. ფარსმან ქველი არ წარსდგა იმპერატორ ადრიანეს წინაშე. რამაც იმპერატორი ძალიან აღაშფოთა. მასთან იმყოფებოდნენ აღმოსავლეთის ქვეყნების მეფეები, ქართლის მეფე ფარსმანმა კი უარი განაცხადა რომის იმპერატორთან სტუმრობაზე. წყაროები მოგვითხრობენ იმასაც, რომ იმპერატორი ისე მიისწრაფვოდა ამქვეყნიური დიდების მოსაპოვებლად, რომ საკუთარი ბიოგრაფია თავად დაწერა და შემდეგ სხვებს გამოაქვეყნებინა. ასეთ დროს ქართლის მეფის გადანყვებილება რომსა და მის იმპერატორს ყველას თვალში ამცირებდა. ისე გამოდიოდა, ადრიანე თავად ეხვეწებოდა ფარსმან ქველს რომში ჩასვლას. ამიტომაც, იმპერატორმა მიიღო გადანყვებილება, რომელმაც კიდევ უფრო გაართულა ურთიერთობა რომსა და ქართლს შორის. ადრიანემ ქართლის მეფის მიერ გაგზავნილი ოქროს მოსასხამები თურმე არენაზე გამოსულ სამას დამნაშავეს ჩააცვა. როგორც ჩანს, ამ საქციელმა ფარსმანის გულისწყრომა გამოიწვია. ამის შემდეგ ქართლის მეფის პოლიტიკა პირდაპირ იყო მიმართული რომის იმპერიის საწინააღმდეგოდ.

„ქართლის ცხოვრების“ აღწერით „ფარსმან ქუელი იყო კაცი კეთილი და უზუად მომნიჭებელი და შემნდობელი, ასაკითა შუენიერი, ტანითა დიდი და ძლიერი, მწნე მჭედარი და შემმართებელი ბრძოლისა, უშიში ვითარცა უჭორო და ყოვლითავე უმჯობესი ყოველთა მეფეთა ქართლისათა, რომელნი გარდაცვალებულ იყვნეს უწინარეს მისსა“ (ცხოვრება, 1955:51)

რომის იმპერატორი ადრიანე გარდაიცვალა 138 წელს და მისი ადგილი დაიკავა ანტონინუს პიუსმა (138-161). ახალი იმპერატორის მმართველობისას რომსა და ქართლს შორის ურთიერთობა მნიშვნელოვნად დათბა. ამის გამოძახილი უნდა იყოს ფარსმან ქველის რომში ვიზიტიც, რომელიც 141-144 წლებში (ისტორიოგრაფიაში ამ ვიზიტის განსხვავებული თარიღებიც გვხვდება) უნდა გამართულიყო. ქართლის მეფის რომში ჩასვლის მნიშვნელობაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ ამის შესახებ მოთხრობილია რომში ყოველწლიურად აღწერილ ამბების ნუსხაში, რომელიც მარმარილოს ფირფიტაზე ინერებოდა და ძველი რომის ნავსადგურებისა თუ ქალაქების შესასვლელებთან იდგმებოდა. ერთ-ერთი ასეთი ფირფიტის ფრაგმენტი აღმოჩნდა მდინარე ტიბრის შესართავთან. მასში აღნიშნულია „ფარსმანის, იბერთა მეფისა“ და მისი ოჯახის რომში სტუმრობა. წარწერაში მოიხსენიებოდა ქართლის მეფის ვაჟისა და დედოფლის სახელებიც, თუმცაღა მათგან მხოლოდ რამდენიმე ასოა დღემდე შემორჩენილი. დიონ კასიოსის ცნობით კი ანტონინე პიუსმა

„გაუდიდა მას სამფლობელო, ნება დართო კაპიტოლიუმში მსხვერპლი შეენირო, მისი ცხენოსანი ქაზდაკება ენიალიონზე (მარსის მოედანზე) დაადგმევინა და უყურებდა ფარსმანეს, მისი ვაჟისა და სხვა წარჩინებულ იბერთა სამხედრო ვარჯიშობას (ნარკვევები, 1970:529-530).

ფარსმანი რომ დიდი მეფე იყო ეს უდავოა. ამიტომაც, პარტიელებმა განიზრახეს მისი მოკვლა და კიდევ მოიყვანეს სისრულეში მათ მიერ მოსყიდულმა მზარეულმა მეფე მონამლა. ეს მოხდა დაახლოებით 160-162 წლებში (გორგაძე, 1915:84).

ადრიანესა და ანტონინუს პიუსის იმპერატორობის ხანაში ქართლის მეფის მიერ განხორციელებულმა დიპლომატიურმა ნაბიჯებმა მკვეთრად განსაზღვრა საქართველოს მომავალი არჩევანი. რომლის გაგრძელებად უნდა ჩაითვალოს ქართლის მეფის მირიან III-ის მრავალმხრივ საინტერესო მოღვაწეობა.

იმპერატორ კონსტანტინეს მიერ 313 წელს გამოცემულმა მილანის ედიქტმა რადიკალურად შეცვალა და გააუმჯობესა ქრისტიანთა მდგომარეობა როგორც რომის იმპერიაში, ისე მის მოკავშირე ქვეყნებში და მათ შორის ქართლში.

ქართლისკენ მომავალ წმიდა ნინოს ფარავნის ტბის სიახლოვეს ჩასძინებია და უხილავს ჩვენება, რომელსაც თვითონვე ასე გადმოსცემს - ავიღე ერთი ლოდი და თავქვეშ დავიდე სასთუმალად და დავიძინე ტბასთან ახლოს. ამ დროს მეჩვენა ზომიერი ასაკის კაცი, ნახევრადთმოსანი და მომცა დაბეჭდილი წიგნი და მითხრა „აღდეგ და სწრაფვით მიართვ ესე მცხეთას მეფესა წარმართთასა“. დავიწყე ტირილი და მას ვევედრებოდი და ვუთხარი, რომ „უფალო, დედაკაცი ვარ უცხო და უმეცარი, ვითარ მივიდე მე, არცა ენაა ვიცი, თუ რაა ვთქუა უცხოთა ნათესავთა თანა?“. უფალმა გახსნა წიგნი და მომცა წასაკითხად, სადაც ეწერა რომაულად და დაბეჭდილი იყო თვით იესოს მიერ „სადაც დაწერილნი იყვნეს ათნი სიტყუანი, ვითარცა-იგი პირველ ფიცართა ქვისათა“ (ძეგლები, 1967:116). „და აღვიხილენ თუალნი ჩემნი ზეცად და მაღალი იგი ვაკურთხე და მისგან ვითხოვე შეწვენა ჩემი ჭირთა შინა. და გარდამოსადინელსა მის ტბისასა მივჰყევ და წარვმოვემართე“ (ძეგლები, 1967:117). აქედან დაიწყო წმიდა ნინოს საღმრთო, მისიონერული მოღვაწეობა და სწორედ ამ „დაბეჭდულმა წიგნმა“ განსაზღვრა მისი მარადიული თანამყოფობა ქართლთან, როგორც მისი მეორე განმანათლებელი, მქადაგებელი, მოციქულთა სწორი და ელჩი მშვიდობისა.

ამ საკითხს ლ. პატარიძე განმარტავდა, რომ ის „წიგნი“, რომელიც ნინომ ანგელოზისგან მიიღო იქამდე, ვიდრე ქართლის საზღვარს გადმოლახავდა, წარმოადგენს ერთგვარ ნებართვას, რომ ქალმა წარმართულ ქვეყანაში იქადაგოს ქრისტიანული სჯული - ეს ნებართვა კი წმ. ნინოს, როგორც ქალს აქვს იმდენად, რამდენადაც უფლის მიწიერი ცხოვრების მანძილზე ქალებსაც გარკვეული ღვაწლი

გაუღიათ და უფალს ისინი ამ ნიშნით გამოურჩევია. ასევე თვლის, რომ ნინოს ამ ნიგნის დახმარებით საქართველოში მოაქვს ალექსანდრე, არა დანერგული მელნით (პატარიძე, 1986:115), არამედ „სულითა ღმრთისა ცხოველისათა, არა ფიცართა შინა ქვისათა, არამედ ფიცართა შინა გულისა ჴორციელისათა (კორინთ. 2:3,3)

ასევე საქართველოში ისტორიული აზრისა და ცნობიერების განვითარების შესწავლისათვის უძვირფასესი წყაროა „მირიანის ნიგნი“, რომელიც ასახავს საქართველოს ტრადიციული ისტორიოგრაფიის ქრისტიანულ მსოფლმხედველობასთან ზიარების ყველაზე ადრეულ საფეხურს. ის ამომგებს ფაქტებს, რომ საქართველოში უკვე არსებობდა ისტორიული ტრადიცია და უკვე შემუშავებული იყო ისტორიული დროის კონცეფცია, რომელიც თავისი არსითა და მნიშვნელობით იყო სწორხაზოვანი და მკაფიო, რადგან საქართველოს წარსული და ქრისტიანული მსოფლგაგება უნდა შერწყმოდა ქართველი ხალხის ნებასა და სურვილს, რათა „ქრისტეს მოსვლის“ მნიშვნელობის პოზიცია გამხდარიყო ქართლის ისტორიისთვის სამიჯნო ეტაპი და საყრდენი ბურჯი (პატარიძე, 1993:31).

ყველაზე უძველესი ცნობა ქართველთა მოქცევასთან დაკავშირებით შემონახულია IV საუკუნის ბერძენი ისტორიკოსის - გელასი კესარიელის „საეკლესიო ისტორიაში“. თანახმად ა. გელასის გამოკვლევისა „რუფინუსის „საეკლესიო ისტორიის“ X-XI ნიგნები, რომელიც დღემდე ორიგინალ ნაწარმოებად იყო ცნობილი, წარმოადგენს ბერძნულის თარგმანს“ და თვით ბერძნული ორიგინალი ნაწარმოები ეკუთვნის 395 წელს გარდაცვლილ გელასი კესარიელს“ (ყაუხჩიშვილი, 1926:63), თუმცა, სამწუხაროდ გელასი კესარიელის თხზულების ტექსტი დაკარგულია. მისი ნაშრომი კი დაცულია მხოლოდ V საუკუნის IV მეოთხედის კომპილატორი ავტორის გელასი კვიზიკელის ნაშრომში. ამდენად, ჩვენთვის საინტერესო საკითხის გაშუქებისათვის შეგვიძლია ვისარგებლოთ მხოლოდ იმ თხზულებით, რომელიც ეკუთვნის არა უშუალოდ გელასი კესარიელს, არამედ გელასი კვიზიკელს, რომელსაც 475 წლის მახლობლად ნიკეას (ან ნიკეის) პირველი კრების ისტორიისათვის საჭირო მასალები შეუკრებია და როგორც ეს ა. გელასს საკმაოდ აქვს დასაბუთებული, გელასი კესარიელის შრომით უსარგებლია (ყაუხჩიშვილი, 1926:64).

„ქართლის ცხოვრების“ ჩვენამდე მოღწეული ყველა ვერსიით (თუ სხვა საისტორიო წყაროებით) დასტურდება, რომ ქართლის მეფის ელჩები ეწვევნენ რომს, სადაც მათ დახვდათ იმპერატორი კონსტანტინე და დედამისი ელენე, რომელთა მოციქულებრივი ღვაწლი განუზომლად დიდია როგორც რომის, ისე ქართლის (და ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნების) გაქრისტიანების საქმეში.

წმიდა ნინოს რჩევითა და მითითებით, ქართლის მეფის მირიანის მიერ რომის იმპერიაში მოციქუ-

ლთა წარგზავნის შესახებ ქართულ ისტორიოგრაფიაში ვხვდებით ერთმანეთისგან, რამდენადმე განსხვავებულ (თუმცა შინაარსითა და აგებულებით მსგავსს) ვერსიებს.

ვერსია I - იბერიის სამეფოდან მეფე მირიანმა რომის იმპერატორ კონსტანტინესთან მღვდლებისა და დიაკვნების გამოთხოვის მიზნით მოციქულები წარგზავნა მას შემდეგ, როცა დასრულდა ეკლესიის მშენებლობა - შემდგომად ეკლესიის დასრულებისა ტყვე ქალი წინადადებას აძლევს მეფესა და დედოფალს, რათა მათ გაგზავნონ ერთმორწმუნე მეგობართან და ღმრთისმოყვარე კონსტანტინესთან [მოციქულები და სთხოვონ], რათა მან, მისგან მთხოვნელთ, გამოუგზავნოს [ვინმე] ამ ეკლესიის საკურთხეველად. მაშინ მეფისა და იბერთა კრებულის მიერ გაგზავნილი მოციქულები მიდიან კონსტანტინეპოლში და აუწყებენ რა მეფე კონსტანტინეს იქ [იბერიაში] ქრისტეს რწმენის განმტკიცებას, თხოვენ მიეცეთ მათ მისგან ეპისკოპოსი მათთან არსებული ეკლესიების კურთხევისათვის და აგრეთვე [საეკლესიო წესების] ჩამოყალიბებისათვის. ერთმნიშვნელოვანი და მეტად საყურადღებო განაცხადია ის, რომ სათნო და ქრისტესმოყვარე კონსტანტინე მეფემ ისინი მეგობრულად მიიღო, უხაროდა რა უფლისათვის; მან შეინწყნარა თხოვნა და კონსტანტინეპოლის ეპისკოპოსს ალექსანდრეს ხელთ დაასხმევინა იბერთა ეპისკოპოზი; ამავე დროს მას (კარგად) ესმის, რომ ეს არის ნიში ღმრთისა, რომელიც უქვემდებარებს მას (ყაუხჩიშვილი, 1926:62-63). ამ ამბავში ყურადღებას იქცევს ინფორმაცია ეპისკოპოს ალექსანდრეს შესახებ, რომელსაც „უკურთხებია“ იბერთა ეპისკოპოსი, თუმცა ამ მნიშვნელოვანი მოვლენის შესახებ სხვა მკვლევარ-ისტორიკოსთათვის დღემდე ცნობილი არაფერია.

ნ. ლომოური მიიჩნევდა, რომ არც რუფინუსს, არც თეოდორიტე კვირელს, არც მათზე დამოკიდებულ გვიანდელ ავტორებს, ასევე, არც ქართულ წყაროებს არც ერთხელ არ აქვთ დასახელებული ქალაქი „კონსტანტინეპოლი“. ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენს გელასი კვიზიკელი (ლომოური, 1975:83). ნ. ლომოურის კვლევამდე ქალაქი „კონსტანტინეპოლი“ თავის თხზულებაში ეწერა გელასი კვიზიკელს, მაგრამ [ლომოურის კვლევის] შემდგომ ცხადი გახდა, რომ კესარიელის ნაშრომის კომპილაციისას სწორედ კვიზიკელმა ჩაამატა დედანში არარსებული სიტყვა, რამაც ასახვა ჰპოვა მომდევნო ხანის როგორც უცხოურ (ორიგინალურ), ისე ქართულენოვან (ნათრავმან) თხზულებებში.

თეოდორიტე კვირელი მოგვითხრობდა, რომ მას შემდეგ, რაც დასრულდა [ტაძრის] მშენებლობა და კიდევაც გადახურეს, მხოლოდ მღვდლები არ ჰყოლიათ და აქედან გამოსავალიც უპოვია საკვირველ ქალს. ერის მმართველი დაარწმუნა, რომის იმპერატორისათვის გაეგზავნა ელჩები და ეთხოვა, რათა მათთვის გამოეგზავნა მოძღვრები მღვდელმსახურებისათვის. დიდმა და კეთილგონიერმა მეფე მირი-

ანმა მიიღო რჩევა და გაგზავნა ელჩები [რომის იმპერიაში]. როდესაც იმპერატორმა [ხოლო იგი იყო კონსტანტინე, კეთილმსახურების უმხურვალესი მოყვარე] შეიტყო თხოვნის მიზეზი, ელჩები სრული კეთილგანწყობით ღირსყო. მან რწმენით, გონებითა და ცხოვრებით შემკული კაცები, და მღვდელმთავრობითაც ღირსქმნილი, უამრავ საჩუქართან ერთად გაგზავნა ერისათვის ღმრთისმცოდნეობის საქადაგებლად (გეორგიკა, 1961:210).

სრულიად განსხვავებულია მოვსეს ხორენაცის „სომეხთა ისტორიაში“ დაცული ამ (კონკრეტული) ისტორიული მოვლენის აღწერა. ანუ როგორც ირკვევა ნინომ (ნუნე) გრიგოლ სომეხთა განმანათლებლისგან მიიღო ბრძანება, რომ დაემსხვრია კერპები, როგორც ეს თავად გრიგოლმა ქმნა და აღემართა ჯვარი პატიოსანი ჯერ კიდევ მანამდე, ვიდრე უფალი მოუვლენდა ქართველებს მოძღვარს ნინამძღვრად და მასწავლებლად (Хоренаци, 1990:171). ე. ი. გამოდის, რომ წმიდა ნინოს თხოვნით მეფე მირიანი მოციქულებს აგზავნის სომხეთში წმიდა გრიგოლთან, და თავის მხრივ წმიდა გრიგოლიც რჩევას შემოუთვლის მას, თუ როგორ უნდა მოიქცეს იქამდე, ვიდრე მათ ნინამძღვარი, ანუ ეპისკოპოსი ეყოლებოდათ, რაც სავსებით უარსაყოფია და რომლის გაზიარება დაუშვებელიცაა, რადგან ავტორი ცდილობს სომხეთის განმანათლებლის როლის წარმოჩენას მეზობელი ერის გაქრისტიანების საქმეში. ამასთანავე, როგორც ჩანს, მოვსეს ხორენაცი არ იცნობს თავისივე თანამედროვე მწერალ-ისტორიკოსთა თხზულებებს, ან თუ იცნობს უგულვებელყოფს მათ ნააზრევს. ასევე საფიქრებელია ის, რომ ხორენაცი განგებ ამახინჯებს ფაქტებს.

„მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ „ქრონიკებსა“ და „წმ. ნინოს ცხოვრებაში“ მეტად საყურადღებო ცნობებია აღწერილი. ლოგიკურია, რომ მათ შორის არის მსგავსება-განსხვავებანი.

„ქრონიკებში“ (ძეგლები, 1967:85-86) საინტერესოა ასეთი თანმიმდევრობა: მეფე მირიანი მოციქულებს აგზავნის საბერძნეთში (ვფიქრობთ, რომ უნდა იყოს რომი), იმპერატორ კონსტანტინესთან მას შემდეგ, როცა ააგეს ტაძარი, თავის მხრივ კი რომის კეთილმორწმუნე იმპერატორი კონსტანტინე მეფე მირიანს უგზავნის იოანე ეპისკოპოსს, ორ მღვდელსა და ერთ დიაკონს. ასევე, დედოფალი ელენე აგზავნის ორ ეპისტოლეს: ერთს დედოფალ ნანასთვის, მეორეს კი წმიდა ნინოსთვის.

აბსოლუტური მსგავსებაა შატბერდული და ჭელიშური რედაქციების ერთ კონკრეტულ ნაწილში - მაშინ მოვიდეს საბერძნეთით მღვდელთ-მოძღვარი და მღვდელნი და დიაკონნი. და იწყეს ნათლისღებად მეფემან და ყოველმან ერმან, ვითარცა ზემოწერილ არს (მოქცევაი, 2007:51, ძეგლები, 1967:144). ამ შემთხვევაში საინტერესოა ერთი რამ. როცა ვკითხულობთ ციტატას „იწყეს ნათლისღებად მეფემან და ყოველმან ერმან“, ლოგიკურად ჩნდება კითხვა - საბერძნეთიდან (ე.ი. რომიდან) ქართლში

ეპისკოპოსისა და მღვდლების მოსვლამდე იყო თუ არა ნათელღებული მეფე მირიანი? ჩვენამდე მოღწეულ თხზულებათა მიხედვით, ნანა დედოფლის ქრისტიანად მოქცევის მიზეზი არის წმიდა ნინოს ლოცვის ძალა, რაც დაკავშირებულია დედოფლის სწეულებისგან სასწაულებრივ განკურნებასთან (ძეგლები, 1967:131). თანახმად „ქართლის ცხოვრებისა“, მძიმედ დაავადებული ნანა დედოფალი მაყვლოვანში წმიდა ნინოსთან მიჰყავს თავის ვაჟს, უფლისწულ რევს - მაშინ დედოფალი ნანა შეეპარდა სენსა დიდსა და მწარესა, რომლისა კურნება ვერავინ შეუძლო... და წარიყვანეს ცხედრითა მსახურთა მათ, და ძე მისი რევ, და სიმრავლე ერისა მის თანა (ცხოვრება, 1955:104). ასევე, დედოფლისა ნანას ზედა აჩუენა ღმერთმან პირველი ძალი მისი მისმიერი მაყულოვანსა მას შინა, განკურნა ლოცვითა მისითა სენისგან მისგან მძიმისა, რომლისა ჯელოვნებამან კაცთამან ვერ შეუძლო განკურნებაჲ მისი (ძეგლები, 1967:131). წმიდა ნინოს გულმხურვალე ლოცვის შემდეგ განკურნებული ნანა დედოფალი „აღდგა განცოცხლებული. და ჰრწმენა ქრისტე და თქუა: „არა არს სხუა ღმერთი, თვნიერ ქრისტესა, რომელსა ქადაგებს ტყუე ესე დედაკაცი...“ და შეიქმნა დედოფალი მორწმუნე და შეიცნო ჭეშმარიტი ღმერთი (გულაბერისძე, 1988:56). არის განსხვავებული ვარიანტებიც. ნანა დედოფალს განკურნების საფასურიც შეუთავაზებია წმიდა ნინოსთვის - ხოლო დედოფალმან იხილა რაჲ მსწრაფლი იგი კურნებაჲ მისი, ფრიადი სასყიდელი მიართუა ნაცვლად კურნებისა (ყუბანეიშვილი, 1946:228). მოციქულ წმიდა ნინოს პასუხის შესახებ რამდენიმე ვარიანტი არსებობს - ხოლო ღირსმან მან ამათი მიღება ყოვლად არა თავს იდვა, არამედ ჰრქუა, ვითარმედ ჩემდა დიდად მისათვალველ არს უკეთუ იცნათ ღმრთისმსახურებაჲ და შემოიხუნა შორის საღმრთონი სწავლანი“ და ევედრებოდა, რათა ერწმუნა იგი ყოვლითა გულითა და აეშენებია ტაძარი უფლისა ღმრთისა და მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტეს სახელზე. რაოდენ უცნაურიც არ უნდა იყოს, ნანა დედოფლის სასწაულებრივი განკურნება მირიან მეფისთვის [თავდაპირველად] საკმარისი არ აღმოჩნდა იმისათვის, რომ ქრისტეს ძალაში დარწმუნებულიყო - და უკვირდა ფრიად, ხოლო ტაძრისა აღშენებაჲ არა ინება (არსენი, 1902:23-24).

ამ მნიშვნელოვანი ამბის შემდეგ, წმიდა ნინოს ლოცვით ასევე განიკურნა მეფის უმცროსი ვაჟიც, რამაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა დედოფალ ნანას სარწმუნოებრივი „პოლიტიკის“ საბოლოო ფორმირებაში - იმა ჟამსა მცირე ძე მეფისაჲ შეპყრობილ იქმნა ფიცხელად სენითა, ჯურვებისათა, რომლისაჲ უბრძანა დედოფალმან, რათა მიჰგუარონ იგი ღირსსა ნინოს, და ევედრებოდა განკურნებად მისსა. ხოლო - წმინდა ნინომ გულმხურვალედ ილოცა, მუხლმოდრეკით ევედრებოდა უფალს მეფის ძის განკურნებას. ღმერთმაც შეისმინა წმინდა დედის ვედრება და სრულიად განკურნებული შვილი იხილა

დედოფალმა ნანამ. მას შემდეგ დედოფალი სხვა ნა-
რჩინებულ ადამიანებთან ერთად წმინდა ნინოს დაე-
მოწაფა და მისი სულიერი წინამძღოლობით ისმენდა
ქეშმარიტ მოძღვრებას (კათალიკოსი, 1902:24).

დასკვნა

ფარსმან ქველის დროს ქართლის სამეფოში
რომის იმპერატორის ელჩობას სხვა მისია და და-
ტვირთვა ჰქონდა. ეს იყო წმინდა პოლიტიკური,
სტრატეგიული, სამხედრო და ფინანსურ-ეკონო-
მიური თანამშრომლობის გამოხატულება. სადაც
ძლიერი სახელმწიფო ცდილობდა თავის გავლენის
ქვეშ მოექცია ქართლი. თუმცა, ფარსმან ქველის
გამჭრიახობამ და ზუსტმა დიპლომატიურმა აღ-
მასვლამ უდიდესი ნაყოფი გამოიღო. მან შეძლო
პირველი ნაბიჯები გადაედგა ახ. წ. ევროპისკენ.
ხოლო მირიან მეფის მიერ რომში გაგზავნილი ელ-

ჩები იყვნენ პირველი დიპლომატები, რომლებიც
აუწყებდნენ რომის ძლევამოსილ იმპერატორს, რომ
ქართლი არა თუ ჩამორჩა დანვითარებას, არამედ ის
დღითიდღე ვითარდებოდა და ძლიერდებოდა, ახლა
უკვე სარწმუნოებრივადაც.

თუ გუშინ ფარსმან ქველი მსხვერპლთშენი-
რის რიტუალის აღსასრულებლად მიდიოდა რო-
მში, დღეს უკვე მირიან მეფე ქრისტიანობის სა-
ხელმწიფო რელიგიად აღიარებით ამტკიცებდა
ქართლის სიძლიერეს და მის მთავარ მოკავშირეს
ქრისტიანულ რომს უდასტურებდა ერთგულებას.

ფარსმან ქველიც და მირიანიც ქართლის გა-
მორჩეული მეფეები არიან (იყვნენ არა, არიან!).
მათი დამსახურებით ქართველები ჯერ კიდევ II-IV
საუკუნეებში ეზიარნენ იმ ევროპულ ღირებულე-
ბებს, რომლის შექმნასა და ჩამოყალიბებაში მათი
წვლილი განუზომლად დიდი და ფასეულია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედ-
ვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, თბილისი, 1955, სახელგამი.
2. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. 1. თბილისი, 1970, საბჭ. საქართველო.
3. გორგაძე, ს. საქართველოს ისტორია, ქუთაისი, 1915, ქ.მ.წ.კ.გ.ს ქუთ. განყ. სტამბა.
4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, ნ. 2. თბილისი, 1967,
მეცნიერება.
5. ყაუხჩიშვილი, ს. ქართლის მოქცევის საკითხები, ფ. მიმომხილველი, თბილისი,
1926, საბჭ. საქართველო.
6. პატარიძე, ლ. წიგნი დაბეჭდილი, ფ. საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის მაცნე, N: 3, თბილისი,
1988, აკად. გამომცემლობა.
7. პატარიძე, ლ. უძველესი საღმრთისმსახურო პრაქტიკის ანარეკლი, ფ. სკოლა და
ცხოვრება, თბილისი, 1993, მეცნიერება.
8. ლომოური, ნ. ნარკვევები ქართლის (იბერიის) სამეფოს ისტორიიდან, თბილისი,
1975, მეცნიერება.
9. გეორგიკა, უცხოელი ავტორების ცნობები საქართველოს შესახებ. ტ. 1. თბილისი,
1961, საბჭ. საქართველო.
10. მოქცევაჲ ქართლისაჲ, სინური რედაქცია. ზ. ალექსიძის რედაქციით, თბილისი,
2007, მერიდიანი.
11. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია. შეადგინა ს. ყუბანეიშვილმა,
თბილისი, 1946, თსუ გამომც.
12. გულაბერისძე, ნ. სვეტი-ცხოვლის საკითხავი, ვ. როდონაიას რედაქციით, ქა-
რთული მწერლობა, ტ. III. თბილისი, 1988, მეცნ.
13. კათალიკოზი არსენი, ცხოვრება წმიდა ნინოსი, გამოსაცემად მოამზადა მღ. პ.კა-
რბელაშვილმა. ტფილისი, 1902. არ. ქუთათელაძის სტამბა.
14. Хоренац, М. История Армении, Е, еван, на русском языке, 1990, Мецн. акад. изд.